

ДО ВІД НИК

ПАРАЮРИДИЧНА
ДОПОМОГА
ПІД ЧАС ВІЙНИ

ДОПОМОГА ДЛЯ ЛГБТ ТА ВІЛ+ ЛЮДЕЙ ПІД ЧАС ВІЙНИ
МЕРЕЖІ ПАРАЮРИСТІВ НА ЗАХИСТІ ПРАВ!

ЗМІСТ

Розділ I.....4

Особливості режиму воєнного стану.
Обмеження прав та свобод. Перелік прав, які можуть бути обмежені під час дії воєнного стану і такі, які не можуть бути обмежені

Розділ II.....5

Консультації осіб, що знаходяться в зоні активних бойових дій, на окупованих територіях та у безпечному регіоні*

Розділ III.....10

Типові питання:

- військовий облік та мобілізація;
- виїзд за кордон/виїзд за кордон неповнолітньої особи;
- порушення прав з боку «осіб, що мають особливий статус» (ТРО, нацгвардія);
- соціальні питання: отримання статусу ВПО, відновлення документів;
- медична допомога в Україні та за кордоном.

ВСТУП

24 лютого 2022 року почалось повномасштабне вторгнення російського війська на територію України. Переважна більшість міст опинились під обстрілами, частина - в зоні активних бойових дій, інша частина опинилась під окупацією. Команда нашого проекту, як і переважна більшість громадян України, вимушені були докорінно змінити не лише життя, а й підходи до нашої роботи.

Не зважаючи на незвичні для усіх обставини, ми зберегли і навіть посилили нашу допомогу, розширили коло питань, з яких ми надаємо консультації, розширили сфери, у яких ми надаємо допомогу. Грунтуючись на аналізі звернень, які отримували фахівці проекту з початку повномасштабного вторгнення, намагаючись максимально ефективно захистити права та свободи представників усіх спільнот, ми розробили довідник, який допоможе параюрист_кам та представни_кам спільнот легше орієнтуватись у нових обставинах та швидко і якісно реагувати на порушення прав та обмеження свобод.

На відміну від попереднього довідника, цей довідник перш за все має на меті висвітлення особливостей умов воєнного стану та надання відповідей на питання, з якими найчастіше звертаються до нас представники спільнот.

**Незнання закону не звільняє від відповідальності,
а орієнтування
в законах допомагає уникнути багатьох помилок
та відстояти свої права.**

РОЗДІЛ I

Особливості режиму воєнного стану. Обмеження прав та свобод. Перелік прав, які можуть бути обмежені під час дії воєнного стану і такі, які не можуть бути обмежені.

Указом Президента України від 24 лютого в Україні запроваджено правовий режим воєнного стану¹. Для забезпечення належного рівня консультацій під час дії особливого режиму перш за все необхідно розуміти, що таке воєнний стан і які зміни у звичайному житті ним обумовлені.

Основні засади функціонування держави і життя громадян під час дії режиму воєнного стану викладені в Законі України «Про правовий режим воєнного стану»².

Відповідно до зазначеного закону, воєнний стан - це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі **збройної агресії** чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та **передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень.**

¹ «Про введення воєнного стану в Україні» Указ Президента України
<https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>

² «Про правовий режим воєнного стану». Закон України
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19/conv#n173>

З визначення можна зрозуміти дві основні зміни, які відрізняють цей правовий режим від мирного життя. Перш за все це розширення повноважень органів влади (і представників правоохоронних органів) і друге - це обмеження конституційних прав і свобод людини та громадянина. Відповідно до Конституції України та ст. 20 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», **є певний перелік прав, які не можуть бути обмежені навіть під час дії цього режиму.**

До таких прав відносяться:

Право на рівність усіх перед законом (ст.24),

Право не бути вигнаним за межі України чи бути виданим іншій державі (ст.25),

Право на життя (ст.27),

Право на повагу до гідності (ст.28),

Право на свободу та особисту недоторканність (ст.29),

Право на звернення до органів державної влади (ст.40),

Право на житло (ст.47),

Вільну згоду на шлюб та рівність прав у шлюбі (ст.51),

Рівні права для дітей народжених як у шлюбі так і поза шлюбом (ст. 52),

На захист своїх прав у суді (ст.55),

На відшкодування матеріальної та моральної шкоди (ст.56),

Право знати свої права та обов'язки (ст.57),

Недопустимість зворотної дії нормативних актів у часі (ст. 58),

На професійну правничу допомогу (ст. 59),

Право не виконувати явно злочинні розпорядження чи накази (ст.60),

Не бути притягненим до юридичної відповідальності двічі за одне й те ж саме правопорушення (ст.61),

Презумпцію невинуватості (ст.62),

Не нести відповідальність за відмову свідчити проти себе чи своїх родичів (ст.63).

Також чинне законодавство має перелік конституційних прав, які можуть бути обмежені в умовах дії правового режиму воєнного стану.

Зокрема, до таких прав відносяться:

НЕДОТОРКАНИСТЬ ЖИТЛА (ст.30),

ТАЄМНИЦЯ ЛИСТУВАННЯ, ТЕЛЕФОННИХ РОЗМОВ ТА ІНШОЇ КОРЕСПОНДЕНЦІЇ (ст.31),

ВТРУЧАННЯ В ОСОБИСТЕ ЖИТТЯ (ст.32),

СВОБОДА ПЕРЕСУВАННЯ ТА ВІЛЬНИЙ ВИБІР МІСЦЯ ПРОЖИВАННЯ (СВОБОДА ПЕРЕСУВАННЯ У МЕЖАХ КРАЇНИ ТА ПРАВО ВІЛЬНО ЗАЛИШАТИ ТЕРИТОРІЮ УКРАЇНИ) (ст. 33),

СВОБОДА ДУМКИ І СЛОВА, ВІЛЬНЕ ВИРАЖЕННЯ СВОЇХ ПОГЛЯДІВ І ПЕРЕКОНАНЬ (ст. 34).

ТАКОЖ МОЖЕ БУТИ ОБМЕЖЕНА ПРАВО НА УЧАСТЬ В РЕФЕРЕНДУМАХ (ВСЕУКРАЇНСЬКОМУ І МІСЦЕВОМУ, ст. 38) ,

ПРАВО НА МІТИНГИ, ЗБОРИ, ДЕМОНСТРАЦІЇ (ст.39).

ОКРІМ ЦЬОГО, ДО ПЕРЕЛІКУ ВІДНОСЯТЬСЯ ПРАВО НА ВІЛЬНЕ РОЗПОРЯДЖЕННЯ СВОЄЮ ВЛАСНІСТЮ (ст.41),

ПРАВО НА ВЕДЕННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ (ст. 42),

ПРАВО НА ПРАЦЮ (ст.43),

ПРАВО НА СТРАЙК ДЛЯ ЗАХИСТУ СВОЇХ ЕКОНОМІЧНИХ ТА СОЦІАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ (ст.44),

ПРАВО НА ОСВІТУ (ст. 53) Конституції України.

Що прямо заборонено під час дії правового режиму воєнного стану?

Відповідно до ст. 19 ЗУ «Про правовий режим воєнного стану» в умовах воєнного стану забороняється:

- змінювати Конституцію;
- проводити всеукраїнський та місцевий референдуми;
- проводити масові зібрання, акції, страйки.

Що ж стосується розширення повноважень органів влади та правоохоронних органів, що повний перелік розширених прав міститься у ст. 15, 16 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», а також Законах України «Про національну поліцію»³, «Про національну гвардію України»⁴, «Про Збройні Сили України»⁵ та Законі України «Про військово-цивільні адміністрації»⁶.

* РЕКОМЕНДАЦІЯ ДЛЯ ПАРАЮРИСТІВ ТА ПАРАЮРИСТОК *

Якщо до вас звернулись представни_ці спільноти і ви підозрюєте, що їх права були порушені, рекомендовано спочатку перевірити перелік повноважень (у разі, якщо права були порушені представниками правоохоронних органів, ЗСУ, Національної гвардії, ТРО, Національної поліції чи представниками органів влади).

Якщо описані клієнтом дії не підпадають під перелік повноважень або містять ознаки порушень відповідних процедур (наприклад огляду, вручення повістки, перевірки документів тощо) – необхідно пояснити, бажано із посиланням на відповідні статті нормативного акту, що ці дії в умовах правового режиму воєнного стану не є порушенням. За можливості – стисло проінформувати про основні права та обов'язки під час дії режиму воєнного стану та законні обмеження.

³ Про Національну поліцію. Закон України <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>

⁴ «Про національну гвардію України. Закон України <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/876-18#Text>

⁵ Про Збройні Сили України. Закон України <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1934-12#Text>

⁶ Про військово-цивільні адміністрації. Закон України <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/141-19#Text>

РОЗДІЛ ІГ

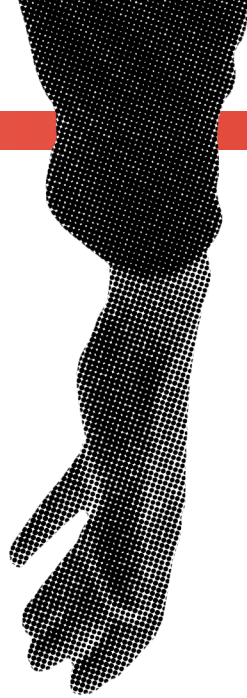
Консультації осіб, що знаходяться в зоні активних бойових дій, на окупованих територіях, у безпечному регіоні⁷ *

У нашому протоколі перенаправлення та під час усіх тренінгів ми зазначаємо, що перше, що має визначити параюрист_ка - це терміновість справи. Зазвичай це з'ясовується простими питаннями чи є загроза життю, здоров'ю та чи є ризик обмеження свободи. У разі, якщо хоча б на одне з питань відповідь клієнта ствердна - це звернення визначається як термінове.

В умовах воєнного стану важливо з'ясувати в яких умовах перебуває особа, яка звертається до вас за консультацією. Якщо людина знаходиться на окупованій території, вона вже обмежена у можливостях по відновленню порушених прав та перебуває під загрозою для життя та здоров'я. Загальновідомо ставлення окупантів до представників ЛГБТ-спільноти, людей з ВІЛ та ЛВІН. Тому будь-які ваші дії як параюристів та параюристок мають бути перш за все направлені на зменшення ризиків розкриття статусу, сексуальної орієнтації та інш. людини, яка звернулась по допомогу.

У разі, якщо є необхідність пересилати якісь документи чи фото – попередьте клієнта про необхідність видаляти відправлене після того, як ви підтвердити отримання. З цього моменту ви відповідаєте за збереження файлів, наданих клієнтом для отримання консультації. З метою зменшення ризиків викриття для спілкування бажано використовувати чати, що самознищуються і месенджер «Signal». Не рекомендовано користуватись таким месенджером як Viber.

⁷*Під «безпечним» регіоном мається на увазі регіон, який не є окупованим та в якому відповідно до зведень Генштабу ЗСУ не ведуться активні бойові дії.

При консультуванні людей з районів ведення активних бойових дій перш за все треба домовитись про альтернативні засоби зв'язку, контрольний час зідзвону та контактну особу, яка у разі необхідності може вас проінформувати про зміну обставин у вашого клієнта чи клієнтки.

Для консультування людей з зони активних бойових дій застосовуються ті ж правила, що і для людей, які знаходяться в окупації. Обов'язково нагадайте людині, що на блокпостах та на вулиці в них можуть перевіряти телефон, зміст месенджерів тощо. Відповідно до згаданих вище обмежень прав та свобод право на таємницю особистого життя, листування і т. д. у воєнний час обмежено.

РОЗДІЛ III

Типові питання

3.1. Військовий облік та мобілізація

Одним з найчастіших питань, з якими до нас звертаються з моменту початку повномасштабного вторгнення - це питання постановки на військовий облік, проходження військово-лікарської комісії та отримання документів, що підтверджують зняття з обліку та дозволяють виїзд за кордон.

Перше, на чому хотілося б наголосити, що наразі, як вже було зазначено вище, ми живемо в правовому режимі воєнного стану (в КК це підпадає під поняття «особливий період») і у нас все ще продовжена загальна мобілізація⁸, а це означає, що переважна більшість законів, особливо ті, які мають прямі імперативні норми (імперативна норма означає, що в ній зазначено **зобов'язання** вчинити певні дії) – найчастіше застосовуються у максимально суворій формі.

Тому про неприємне.

- За ухилення від призову на військову службу під час мобілізації, якщо ви є резервістом - позбавлення волі від 3 до 5 років (ст. 336 Кримінального кодексу України);

Найчастіше питання, що ми чули: "А що мені буде, якщо мені повістку вже вручили, але я не хочу і не прийду?"

- Відповідно до ст. 22 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» громадяни зобов'язані: з'являтися за викликом до тери-

⁸ Про загальну мобілізацію. Указ Президента України №69/2022
<https://www.president.gov.ua/documents/692022-41413>

торіального центру комплектування та соціальної підтримки (військово-возобов'язані, резервісти Служби безпеки України - за викликом Центрального управління або регіонального органу Служби безпеки України, військово-возобов'язані, резервісти Служби зовнішньої розвідки України - за викликом Служби зовнішньої розвідки України) для взяття на військовий облік військово-возобов'язаних чи резервістів, визначення їх призначення на особливий період».

- Відповідно до ст. 337 Кримінального кодексу України за ухилення призовників, військово-возобов'язаних, резервістів від військового обліку або навчальних (спеціальних) зборів після попередження відповідним керівником територіального центру комплектування, керівниками відповідних органів Служби безпеки України, відповідних підрозділів Служби зовнішньої розвідки України, - карається штрафом від трьохсот до п'ятисот неоподаткованих мінімумів або виправними роботами на строк до одного року.

Тож, коли вже ви отримали повістку та явились у військкомат, як воно далі проходить, що треба та чого не треба робити?

За час з початку повномасштабного вторгнення фахівці нашого проекту чули багато версій того «як це відбувається».

Одразу вносимо ясність. Є передбачені законом процедури, а є так званий «людський фактор». Не завжди у військкоматі працюють високоосвічені висококультурні люди. Не завжди цим людям вистачає знань, часу і вмінь для того, щоб пояснити призовникам, що і як має відбуватись. Тому якщо ви вже отримали повістку – знайте закони, але пом'ятайте, що не завжди все проходить чітко у відповідності до зазначених у законодавстві процедур. Але знання своїх прав та процедур допомагає мінімізувати наслідки так званого «людського фактору».

Тож спочатку вас мають відправити на ійськово-лікарську комісію, яка має підтвердити вашу придатність, часткову чи повну непридатність до несення військової служби.

Питання медичного огляду регулюється розділом II Положення про військово-лікарську експертизу в Збройних Силах України⁹.

Медичний огляд військовозобов'язаних проводиться за рішенням військового комісара військово-лікарські комісії (далі – ВЛК) військових комісаріатів. Відповідно до зазначеного Положення кожен військовозобов'язаний має бути оглянутий хірургом, терапевтом, невропатологом, психіатром, окулістом, оториноларингологом, стоматологом, дерматологом, а за медичними показаннями і лікарями інших спеціальностей.

Під час огляду призовників лікарі визначають стан їх здоров'я та ступінь придатності до військової служби. При цьому враховуються характер захворювання або фізичної вади, ступінь їх розвитку, функціональних порушень, а також освіта, спеціальність, фактична працездатність оглянутого та вимоги, які ставить військова служба до стану здоров'я у тому чи іншому виді Збройних Сил України, роді військ.

На призовників, у яких виявлені захворювання або відхилення від встановленої норми, що обмежують придатність за родами військ або визнають їх тимчасово непридатними та непридатними до строкової військової служби, оформлюється Висновок лікаря. Висновок підписується лікарем з обов'язковим зазначенням дати огляду, висновком про придатність до строкової військової служби, обмеженням за родами військ у відповідності з ТДВ "А" та лікарем - членом призовної комісії.

⁹ Про затвердження Положення про військово-лікарську експертизу в Збройних Силах України. Наказ Міністерства оборони України <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1109-08#Text>

За результатами огляду виноситься одна з наступних постанов:

- 1."Непридатний до військової служби у мирний час, обмежено придатний у воєнний час";
- 2."Обмежено придатний до військової служби";
- 3."Придатний (або непридатний) до військової служби за контрактом, за спеціальністю _____ (вказати спеціальність)";
- 4."Придатний до військової служби".
- 5.Постанови ВЛК військових комісаріатів оформлюються довідкою ВЛК (додаток 4 до Положення) у двох примірниках, яка не підлягає затвердженню штатною ВЛК і дійсна протягом шести місяців з дня медичного огляду. Копія довідки видається на руки особі, яка пройшла медичний огляд.

Що таке відстрочка за станом здоров'я та який термін дії такої відстрочки?

Відповідно до п.п.3.10 зазначеного Порядку у воєнний час та під час мобілізації, на особливий період відстрочка від призову за станом здоров'я надається військовозобов'язаному на строк до 2 місяців. За медичними показаннями продовжується на строк до 2 місяців. Втретє продовження надається на такий самий строк. Після закінчення відстрочки військовозобов'язані оглядаються для вирішення питання про придатність до військової служби.

Тобто загальний термін відстрочки за станом здоров'я **не може перевищувати 6 місяців.**

Дуже популярним є питання: «А чи можу я виїхати з такою довідкою про відстрочку за кордон»?

Скоріш за все не зможете. Пункт 2-6 Правил перетинання державного кордону громадянами України¹⁰, передбачає можливість виїзду за межі України:

«2) визнані відповідно до висновку ВЛК тимчасово непридатними до військової служби за станом здоров'я **на термін до шести місяців** (з наступним проходженням військово-лікарської комісії):

- висновок ВЛК;
- військово-обліковий документ з відповідною відміткою».Наша практика говорить, що оць це формулювання «на термін до шести місяців» переважна більшість працівників прикордонної служби України трактують як «на 6 місяців». Хоча і тут має значення людський фактор і були випадки, коли людина з довідкою на 2 місяці змогла виїхати за кордон. Маємо зазначити, що такі випадки нечасті та не дозволяють вважати це правилом.

Чи можна оскаржити рішення ВЛК?

Можна. Відповідно до зазначеного Положення рішення ВЛК можна оскаржити до ЦВЛК (центральної військово-лікарняної комісії Міністерства оборони України) та у судовому порядку.

Хто не підлягає призову на військову службу?

Статтею 23 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію»¹¹ передбачено перелік підстав, за яких військовозобов'язана людина не підлягає призову під час мобілізації.

¹⁰ Про затвердження Правил перетинання державного кордону громадянами України. Постанова Кабінету Міністрів України <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/57-95-%D0%BF#Text>

¹¹ Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію. Закон України <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12/conv#n465>

Зокрема, не підлягають призову під час мобілізації люди, на утриманні яких перебуває троє і більше дітей віком до 18 років, жінки та чоловіки які самостійно виховують дитину, особи, які виховують дитину з інвалідністю, які мають чоловіка (дружину) з інвалідністю 1 чи 2 групи, особи з інвалідністю, педагогічні працівники закладів середньої загальної освіти і наукові і науково-педагогічні працівники закладів вищої освіти, які мають вчене звання або науковий ступінь. Також звільняються від зобов'язань щодо призиву на військову службу під час мобілізації члени сімей військовослужбовців загиблих чи зниклих безвісти під час проведення антитерористичної операції.

З повним переліком категорій осіб, які не підлягають призову під час мобілізації, рекомендується звертатись по ст. 23 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію».

3.2. Виїзд за кордон/виїзд за кордон неповнолітньої особи

Для клієнтів чоловічої статі безпосередньо пов'язані питання, висвітлені в попередньому пункті і наступна тема - виїзд за кордон. Під час дії загальної мобілізації, відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану» може застосовуватись обмеження права вільного пересування, зокрема виїзду за межі України. Але є певні умови, на яких військовозобов'язаний громадянин України чоловічої статі може виїхати за кордон.

Перш за все це люди, які підпадають під перелік, зазначений у ст. 23 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію». Також мають право виїзду за кордон:

-студенти, що навчаються у закордонних ВНЗ за умов підтвердження факту навчання;
-особи, що виїжджають за кордон для проходження лікування;
-особи, що зняті з військового обліку та мають відповідні документи. З практики звернень для перетину кордону необхідно додати не лише довідку з військкомату, а довідку ВЛК. Ще раз наголошуємо, що наявність відстрочки на 2 місяця не є підставою для виїзду, але в кожному випадку питання вирішується індивідуально.

Важливо!

У РАЗІ ВІДМОВИ У ПЕРЕТИНІ КОРДОНУ ПРИКОРДОННИЙ ЗАГІН, ЩО ЧЕРГУЄ НА ВІДПОВІДНОМУ КПП МАЄ ОФОРМИТИ ВІДМОВУ В ПИСЬМОВОМУ ВИГЛЯДІ.

Таку відмову можна оскаржити у начальника відповідного прикордонного загону відповідно до ст. 14 Закону України «Про прикордонний контроль»¹².

Перетин кордону неповнолітніми особами

Перші два місяці з початку повномасштабного вторгнення доволі часто до нас звертались з питанням «Чи можу я вивезти свою неповнолітню сестру/брата і як це оформити, щоб їх не забрали соціальні служби?» На час дії особливого періоду (воєнного стану) діють наступні правила. Неповнолітня особа може виїжджати за межі України у супроводі:

- одного з батьків - **без нотаріально посвідченої згоди іншого з батьків;**
- рідних **бабусі/дідуся, повнолітніх брата чи сестри, мачухи, вітчима без нотаріально посвідченої згоди, але обов'язково при наявності свідоцтво про народження неповнолітньої дитини та документів, що підтверджують сімейний зв'язок з дитиною.**

¹² Про прикордонний контроль. Закон України <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1710-17#Text>

Важливо!

Якщо ви особа чоловічої статі, з урахуванням загальної мобілізації з неповнолітньою дитиною вас випустять лише за наявності у вас підстав, перелічених у ст. 23 ЗУ «Про мобілізацію та мобілізаційну підготовку».

Чи будете ви вважатись утримувачем або опікуном своїх неповнолітніх брата чи сестри?

За наявності живих батьків, які не позбавлені батьківських прав - ні, не будете. Тому перед тим, як збиратись вивозити дитину за кордон, будь ласка перевірте, чи підпадає ваш випадок під перелік умов, за яких ви будете мати законні підстави для виїзду за межі України.

? Доволі поширеним є питання «А що буде, якщо мене не випустять, а дитина проїде сама?». Відповідно до законодавства ЄС така дитина вважається «дитиною без супроводу» і опіку над такою дитиною беруть на себе органи опіки та піклування/соціальні служби країни, до якої виїхала дитина.

3.3. Порушення прав з боку «осіб, що мають особливий статус»-ТРО, нац гвардія

Як ми вже неодноразово зазначали у нашому довіднику, наразі в Україні діє правовий режим воєнного стану. Під час дії воєнного стану обмежуються певні права та свободи громадян (право на таємницю листування або невтручання в особисте і сімейне життя). Також під час дії такого стану розширено повноваження органів влади та органів, що забезпечують підтримання громадського порядку. Наразі до таких органів відносяться Національна поліція, Національна гвардія України, Служба безпеки України, Збройні Сили України та ТРО. Але що стосується ТРО, то тут є нюанси. З моменту початку повномасштабного вторгнення виникла ситуація, коли фактично існувало два типи ТРО.

Перші - це добровольчі загони територіальної оборони, створені місцевими органами влади. Другий тип ТРО - це окремий рід сил Збройних Сил України, на який покладається організація, підготовка та виконання завдань територіальної оборони. На відміну від добровольчих загонів ТРО, люди, що входять до лав ТРО другого типу підписують контракт, приймають присягу і проходять більш ретельний відбір і навчання. З моменту підписання контракту вони набувають спеціальний статус, ті ж права та обов'язки, що і інші роди сил Збройних Сил України.

Що мають право робити представники ТРО?

- проводити огляд речей, документів, транспортних засобів, багажу та вантажу;
- вилучати у організацій та окремих громадян електронне телекомунікаційне обладнання, телевізійну та відео апаратуру, комп'ютери, а також, у разі потреби, інші технічні засоби зв'язку.

Вилучення має оформлюватись відповідним актом і затверджуватись командиром підрозділу, що проводить таке вилучення. У разі втрати майна, пошкодження майна з вини представників сил оборони організації та громадяни мають право на компенсацію від держави.

Чи можуть представники ТРО застосовувати силу та зброю до населення і як розмежувати дії, направлені на виконання завдань по обороні та порушення законодавства?

Чинне кримінальне законодавство України, зокрема ст. 433 Кримінального кодексу України передбачає відповідальність за «насильство, протизаконне знищення майна, а також протизаконне відбирання майна під приводом воєнної необхідності, вчинені щодо населення в районі воєнних дій». Відповідно до Закону України «Про оборону України» район воєнних дій - це визначена Головнокомандувачем ЗСУ частина сухопутної території України, повітряний та водний простір, на якому впродовж певного часу ведуться та/або можуть вестись воєнні (бойові) дії.

Враховуючі те, що на даний час на території України діє правовий режим воєнного стану, під «можуть вестись воєнні (бойові) дії» підпадає вся територія України.

Куди скажитись на перевищення повноважень/порушення з боку бійців ТРО, представників Нац гвардії?

Звертатись треба до Державного бюро розслідувань (ДБР).

Як правильно звернутися до ДБР із повідомленням про злочин?

ПЕРЕКОНАЙТЕСЬ, ЩО ВІДОМОСТІ ПРО ЗЛОЧИН МІСТЯТЬ ФАКТИЧНІ ДАНІ, ЯКІ СВІДЧАТЬ ПРО ОБСТАВИНИ ЗЛОЧИНУ І СКОЄНІ ОСОБАМИ, ПІДСЛІДНИМИ ДБР.

Звернутися до ДБР можливо у кілька способів:

- **НАДІСЛАТИ ДО ДБР ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ЗЛОЧИН, У ЯКОМУ ВИКЛАСТИ ВСІ ВІДОМІ ВАМ ФАКТИ ТА ОБСТАВИНИ ЗЛОЧИНУ;**
- **ПРИЙТИ ДО ГРОМАДСЬКОЇ ПРИЙМАЛЬНІ ДБР, ЯКА ЗНАХОДИТЬСЯ У МІСТІ КИЄВІ ЗА АДРЕСОЮ ВУЛ. СИМОНА ПЕТЛЮРИ, БУД. 15;**
- **НАДІСЛАТИ ЗВЕРНЕННЯ, ВИКОРИСТОВУЮЧИ ЕЛЕКТРОННУ ФОРМУ НА ОФІЦІЙНОМУ ВЕБСАЙТІ ДБР.**

Повідомити про злочин можна за допомогою:

- **ОНЛАЙН-ФОРМИ НА САЙТІ ДБР;**
- **НАДІСЛАТИ ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ЗЛОЧИН ПОШТОЮ;**
- **ПОДАТИ ЗАЯВУ ДО ГРОМАДСЬКОЇ ПРИЙМАЛЬНІ ДБР;**
- **НАДІСЛАТИ ЕЛЕКТРОННОЮ ПОШТОЮ ЗА АДРЕСОЮ [INFO@DBR.GOV.UA](mailto:info@dbr.gov.ua).**

Вимоги до заяви:

- **ПЕРЕКОНАТИСЯ, ЩО СКОЄНИЙ ЗЛОЧИН ПІДСЛІДНИЙ ДБР;**
- **СТРУКТУРОВАНО ОПИСАТИ ФАКТ ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНУ;**
- **У РАЗІ НАЯВНОСТІ ДОДАТИ ВСІ КОПІЇ ДОКУМЕНТІВ;**
- **ВКАЗАТИ КОНКРЕТНІ ФАКТИ ТА ОБСТАВИНИ, ЩО МОЖУТЬ СВІДЧИТИ ПРО КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ.**

3.4. Соціальні питання-отримання статусу ВПО, соціальних виплат, відновлення документів, оформлення закордонного паспорту

Велика кількість представників спільнот після початку повномасштабного вторгнення були вимушені виїхати з місця свого проживання в інші регіони України. Для багатьох є дуже актуальними питання фінансової підтримки від держави, у тому числі для оренди житла.

Де можна оформити довідку внутрішньо переміщеної особи? (скорочено – ВПО)?

- у управліннях соціального захисту району проживання (нового місця проживання, тимчасового місця проживання);
- у центрах надання адміністративних послуг;
- у виконавчому органі сільської, селищної, міської ради; через додаток Дія.

Які документи для цього потрібні?

- заява про взяття на облік ВПО;
- документ, що посвідчує особу. У разі, якщо оформлення довідки потребує особа, яка в законному порядку визнана недієздатною або обмежено дієздатною, необхідно додати документи, що підтверджують повноваження законного представника;
- документи, які підтверджують факт проживання на території населеного пункту/області, з якої здійснюється переміщення, на день виникнення обставин, які спричинили переміщення*;
- документи, що підтверджують родинні стосунки між малолітньою дитиною та заявником (якщо подається заява від імені особи, яка не досягла 14 річного віку).

Чи є різниця з якої області приїхала особа, яка має право на оформлення довідки ВПО?

Так. Перелік територіальних громад, які розташовані в районі проведення воєнних (бойових) дій або які перебувають в тимчасовій окупації (і відповідно жителі яких виїхали з місця проживання), мають право на отримання допомоги від держави та довідки ВПО, що міститься в Наказі Міністерства тимчасово окупованих територій України №75 від 25.04.2022р¹³. Оскільки ситуація на фронті постійно змінюється, оновлення переліку відбувається орієнтовно раз на тиждень. Тому при консультації з цього питання рекомендується заходити за посиланням і дивись оновлений перелік станом на день консультації.

Який розмір допомоги і як її отримати?

Відповідно п. 3 Порядку надання допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особами, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022р¹⁴. №332 наразі встановлено наступний розмір допомоги:

- для осіб з інвалідністю та дітей - 3000 грн
- для інших осіб – 2000 грн.

Допомога виплачується щомісячно, за повний місяць незалежно від дати звернення.

Відновлення втрачених документів

Доволі часто в процесі евакуації люди втрачають документи.

¹³ Про затвердження Переліку територіальних громад, які розташовані в районі проведення воєнних (бойових) дій або які перебувають в тимчасовій окупації, оточенні (блокуванні)
http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/RE37789.html

¹⁴ Порядок надання допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам.
Постанова Кабінету Міністрів України <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/332-2022-%D0%BF#Text>

На жаль, маємо констатувати, що більш-менш легке відновлення втрачених документів можливо для людей, які мають Дію та оформлювали біометричні паспорти для виїзду за кордон. Їх дані можна «підтягнути», легше ідентифікувати (оскільки їх біометричні дані вже є загальнонаціональному реєстрі). Для всіх інших, на жаль, процес відновлення документів не буде швидким та легким.

Перше, що треба знати, якщо до вас звернулась людина щодо втраченого паспорту:

- чи має клієнт біометричний паспорт для виїзду за кордон.
- чи має клієнт інші документи, які відповідно до ст.13 ЗУ «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус»¹⁵

Відповідно до зазначеної статті до документів, що підтверджують громадянство України відносяться:

- а) паспорт громадянина України;
- б) паспорт громадянина України для виїзду за кордон;
- в) дипломатичний паспорт України;
- г) службовий паспорт України;
- г) посвідчення особи моряка;
- д) посвідчення члена екіпажу;
- е) посвідчення особи на повернення в Україну;
- є) тимчасове посвідчення громадянина України.

¹⁵ Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус.

Якщо людина потребує саме підтвердження особи, для цього можуть бути також наступні документи:

- 🚩 а) посвідчення водія;
- 🚩 б) посвідчення особи без громадянства для виїзду за кордон;
- 🚩 в) посвідка на постійне проживання;
- 🚩 г) посвідка на тимчасове проживання;
- 🚩 ґ) картка мігранта;
- 🚩 д) посвідчення біженця;
- 🚩 е) проїзний документ біженця;
- 🚩 є) посвідчення особи, яка потребує додаткового захисту;
- 🚩 ж) проїзний документ особи, якій надано додатковий захист.

Медична допомога в Україні та за кордоном

У разі, якщо представники вашої спільноти були вимушені змінити місце проживання та мають потребу в отриманні медичної допомоги за новим місцем проживання, необхідно знати, що надання первинної медичної допомоги внутрішньо переміщеним особам в умовах воєнного стану Міністерство охорони здоров'я України врегулювало окремим наказом¹⁶.

Наразі ВПО можуть за бажанням звернутися до будь-якої лікарні, якщо вона здатна забезпечити необхідне лікування.

При цьому наявність декларації для цього не обов'язкова.

У лікаря, який надає первинну медичну допомогу, переселенці можуть отримати:

- динамічне спостереження за станом здоров'я;
- діагностику та лікування захворювань;
- базові тести та аналізи;

- направлення до лікарів вузької спеціалізації чи на обстеження;
- паліативну допомогу;
- рецепти за програмою “Доступні ліки” та інсулін (якщо це повторний рецепт);
- щеплення відповідно до календаря профілактичних щеплень.

Знайти адресу найближчої лікарні допоможе оператор контакт-центру НСЗУ за номером **16-77**.

Лікарні, що працюють за ПМГ, повинні надавати необхідну меддопомогу, зокрема переселенцям, безоплатно.

Також, якщо внутрішньо переміщена особа (дитина чи дорослий) пропустила планову **вакцинацію** за Національним календарем щеплень, її можна надолужити. Для цього достатньо звернутися до сімейного лікаря/педіатра найближчого закладу охорони здоров'я.

Для ВПО в аптеках продовжує працювати програма «Доступні ліки». Всі препарати за рецептом для людей, які потребують постійного лікування, можна отримати в будь-якій аптеці безкоштовно. Якщо вони перевищують визначену державою ціну, – за невелику доплату. Їхній перерозподіл по регіонах регулює Міністерство охорони здоров'я. З урахуванням цього факту бажано на місці проживання зареєструватись як внутрішньо переміщена особа. Це полегшить облік і перерозподіл ліків з урахуванням специфічних потреб людей, які проживають у певному регіоні.

Люди, що живуть із ВІЛ, теж можуть отримати антиретровірусну терапію за місцем фактичного перебування.

¹⁶ Деякі питання надання первинної медичної допомоги в умовах воєнного стану.

Наказ Міністерства охорони здоров'я України.

<https://moz.gov.ua/article/ministry-mandates/nakaz-moz-ukraini-vid-17032022-->

496-dejaki-pitannja-nadannja-pervinnoi-medichnoi-dopomogi-v-umovah-voennogo-stanu

Якщо через певні причини людина не має можливості відвідати медзаклад, у період воєнного стану **Національний контакт-центр Міністерства охорони здоров'я** надає безоплатні медичні консультації. Щоб отримати онлайн-допомогу від фахівців різних спеціальностей, необхідно звернутися за номером: **0-800-60-20-19**.

Що стосується медичної допомоги громадянам України, які виїхали в країни ЄС внаслідок збройної агресії РФ, то для них діють два типи правил.

Перше, загальне, говорить про те, що екстрена медична допомога людям, що отримали (чи в процесі отримання) тимчасового захисту надається безкоштовно.

Що стосується первинної допомоги-законодавство приймаючих країн різниться. Деякі країни передбачають державне фінансування на певний період, деякі надають послуги з первинної медичної допомоги лише за умов наявності соціального страхування (сплати соц. внесків). Тож для розуміння порядку отримання первинної чи вторинної медичної допомоги можна рекомендувати звернутись до волонтерських центрів чи представництва національного Червоного хреста у відповідній країні. Як правило, волонтери мають вичерпну інформацію щодо місцевих процедур і порядків отримання такої допомоги.

Що стосується людей з ВІЛ - зробити скринінг та базові аналізи з урахуванням діагнозу можна в якості отримання екстреної медичної допомоги (у разі змін самопочуття, появи нових симптомів). Також рекомендовано звертатись до СНІД-центрів відповідної країни для отримання вичерпної інформації щодо порядку обліку, отримання АРТ та проходження необхідних досліджень.

! З урахуванням того, що в переважній більшості європейських країн звичайна практика очікування прийому сімейного лікаря до 1 місяця (вузкопрофільних фахівців - ще довше), людям з ВІЛ слід рекомендувати не затягувати вирішення питання з обліком та отриманням ліків до моменту, коли ліки «майже закінчились».

ПІСЛЯМОВА

З початком повномасштабного вторгнення армії РФ в Україну звичний уклад життя всіх українців докорінно змінився, з моменту введення правового режиму воєнного стану багато звичних нам прав та свобод обмежено.

Однак, варто пом'ятати, що обмеження прав та свобод не дорівнює повному безправ'ю.

Залишайтеся на зв'язку з представниками вашої спільноти та фахівцями нашого проекту. Фіксуйте всі порушення, слідкуйте за змінами у законодавстві, консультуйте. Ми вам в цьому допоможемо.

Команда проекту "Параюридичний хаб"

